

УДК 343.1:347.132.14:639.1.092

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ТА ДОКУМЕНТІВ, ЩО ЇХ СУПРОВОДЖУЮТЬ

**Г.А. КУШНІР, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

Висвітлено понятійний апарат комплексного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують (КДТЗ). Здійснено розмежування понять «огляд» і «дослідження» з метою окремого виділення таких визначень, як «експертний огляд» та «експертне дослідження». Обґрунтовується доцільність КДТЗ для розкриття та попередження злочинів, пов'язаних з викраденням автотранспорту. Описано об'єкти, основні етапи та складові цього дослідження. Наведено методи, за допомогою яких проводиться цей вид експертного дослідження та технічні засоби, що використовуються під час їх застосування.

Огляд, експертне дослідження, ідентифікаційний номер, транспортний засіб, документ.

Комплексне дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують (далі – КДТЗ), є одним із заходів у діяльності працівників органів внутрішніх справ щодо попередження та розкриття злочинів, які пов'язані з незаконним заволодінням транспортними засобами. КДТЗ є самостійним видом судової експертизи, що здійснюється працівниками експертної служби МВС України.

Дорожно-патрульна служба, Державна автомобільна інспекція, карний розшук та інші служби можуть проводити лише поверховий огляд транспортних засобів (далі – ТЗ), встановлювати відповідність номерів агрегатів реєстраційним документам, а також здійснювати інші дії, що входять до їх компетенції та не пов'язані з безпосереднім проведенням цього виду дослідження.

Нині в юридичній та довідковій літературі бракує терміна «комплексне дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують», його успішно замінює «огляд транспортних засобів та реєстраційних документів». Однак загальне поняття «огляд» за своїм змістом надто широке і може належати не тільки до експертного напрямку. Крім того, огляд транспортного засобу та його реєстраційних документів під час експертного дослідження є лише складовою частиною останнього.

На жаль, процесуально не закріплено поняття «огляд» і «дослідження», що створює плутанину та складнощі у їх тактичному розташуванні. У деяких випадках ці поняття трактуються по-різному. Так,

згідно з ч. 1 ст. 187 Цивільного процесуального кодексу України [1] «речові докази оглядаються судом або досліджуються ним іншим способом...». У цьому випадку законодавець вважає огляд одним зі способів дослідження. У ст. 237 п. 1 КПКУ [4] «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд... та документів», тобто у такому випадку дослідження є одним із етапів огляду, що значно розширює його дійсну суть. У п. 4 коментарю до ст. 314 Кримінально процесуального кодексу України автори стверджують, що «огляд документа допомагає перевірити його достовірність шляхом дослідження тексту, підписів, печаток і штампів на ньому» [2], тобто у такому випадку дослідження є одним із етапів огляду, що значно розширює його дійсну суть. Отже, через брак визначення терміна «дослідження» і «огляд» інколи їх тактують як схожі поняття.

Невизначеність поняття огляду створює складнощі й у розмежуванні функціональних повноважень працівників ОВС. Так, у п. 14 Правил державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів та мотоколясок [3], зазначено: «Під час проведення державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку транспортні засоби (крім випадків вибракування їх у цілому) підлягають огляду (обстеженню та дослідженню)...». Крім цього, підкреслено, що обстеження проводиться уповноваженим працівником підрозділів ДАІ, а дослідження – фахівцями експертної служби МВС України. Не зважаючи на те, що функціонально поняття огляду в цьому випадку розмежували на «обстеження» та «дослідження», практичної грані між функціями працівників ДАІ й експертної служби МВС України немає.

Метою статті є визначення таких понять, як «огляд» і «дослідження», що досить широкі за своїм обсягом. Тому в цій статті нами розглянуто визначення понять «експертний огляд» і «експертне дослідження» з метою їх процесуального розмежування та зменшення плутанини під час практичного застосування.

На нашу думку, експертний огляд є першопочатковим етапом дослідження експертом об'єктів і спрямований на виявлення ознак слідів злочину чи незаконних дій, а також інших обставин, що мають значення для розв'язання поставлених перед ним завдань.

У свою чергу, експертне дослідження – це проведення фахівцем-експертом на підставі спеціальних (при КДТЗ, комплексних) знань певних дій, спрямованих на встановлення фактичних даних стосовно матеріальних об'єктів, які підлягають дослідженню та містять інформацію про обставини, що потребують з'ясування.

Будь-яке експертне дослідження є складним процесом, яке проходить ряд етапів і потребує професійної майстерності, наявності науково-методичної та інформаційно-довідкової бази, застосування спеціальної техніки. Таким чином, ми вважаємо, що експертний огляд є першим етапом експертного дослідження [2, с. 129].

Отже, експерний огляд та експертне дослідження є лише частинами КДТЗ. Для того, щоб розкрити зміст поняття «комплексне дослідження транспортних засобів та документів, що супроводжують», необхідно, по-перше, встановити предмет цього дослідження, і, по-друге, визначити його місце у загальній системі судових експертиз.

Формування такого виду експертних досліджень, як КДТЗ у системі судових експертиз, слід поєднати з необхідністю попередження та розкриття злочинів, пов'язаних із викраданням автотранспорту, а також із потребою протидії кримінальному бізнесу.

Враховуючи те, що останнім часом підвищено в'їздне мито на автомобілі закордонного виробництва, ця проблема набула ще більшої актуальності. Так, зросла кількість крадіжок автотранспорту на території України, а також випадків його ввезення незаконним шляхом (поза митним контролем) із-за кордону для подальшої легалізації. Спроба легалізації складається (в загальних рисах) з декількох етапів: підробка (підготовка, пошук) документів; зміна ідентифікаційних номерів, зовнішнього вигляду транспортного засобу (кольору, омолодження транспортного засобу, демонтажу окремих вузлів і деталей тощо). Слід пам'ятати, що ці етапи можуть використовуватися як у комплексі, так і окремо один від одного.

Під час визначення предмета будь-якого дослідження слід виходити із загальноприйнятого філософського визначення предмета пізнання. Під предметом пізнання можна розуміти зафіксовані в досвіді та використані у процесі практичної діяльності людини сторони, властивості й відношення об'єктів, що досліджуються, з відповідною метою за даних умов і обставин.

Із зазначених позицій предмет КДТЗ визначається його об'єктами, завданнями, які потребують розв'язання, методами, що використовуються, та умовами, в яких здійснюються дослідження. Тільки такий системний підхід до вивчення взаємопов'язаних елементів може сприяти пізнанню закономірностей виникнення, розвитку й використання КДТЗ.

Загальною метою КДТЗ є встановлення обставин доказове чи переконливе значення і необхідні для вирішення питання щодо фальсифікації об'єктів дослідження.

Комплексність цього виду експертного дослідження прямо залежить від об'єкта і предмета дослідження. З огляду на те, що для вирішення усього спектра питань, які стоять перед КДТЗ, необхідні знання у галузі трасології, технічної експертизи документів та інші спеціальні знання (щодо нанесення та розташування номерів агрегатів, способів з'єднання номерних деталей, огляду лакофарбного покриття, закодованих носіїв інформації тощо), і впливає необхідність комплексного аналізу отриманої з різних джерел інформації.

Різноманітність об'єктів КДТЗ, їх належність до різних галузей наукової, технічної та практичної діяльності диктували потребу використання відповідних знань, необхідних для попередження та розкриття злочинів, пов'язаних із викраденням ТЗ. У загальному плані об'єктами КДТЗ є транспортний засіб та документи, що його супроводжують.

Залежно від об'єктів, цей вид судової експертизи проходить різні етапи. Так, коли об'єктом дослідження є транспортний засіб, основними етапами будуть:

1. Загальний огляд ТЗ.
2. Дослідження ідентифікаційних номерів ТЗ.
3. Дослідження кодових табличок.
4. Дослідження номерного майданчика та прилеглої до нього території.
5. Дослідження лакофарбного покриття.
6. Дослідження номера двигуна у разі технічної (конструктивної) можливості.
7. Дослідження інших носіїв даних.

Якщо об'єктом є документи, що супроводжують ТЗ, то дослідженню підлягають:

1. Документи, що засвідчують реєстрацію ТЗ (свідоцтво про реєстрацію, технічний паспорт) в органах реєстраційно-екзаменаційних підрозділів державної автомобільної інспекції (РЕП ДАІ).
2. Документи на право власності (користування) ТЗ (акт приймально-передавальний, довідка-рахунок тощо).

Дослідження документів, що супроводжують ТЗ, проходять ряд етапів:

- встановлення відповідності інформації в документах даним, що отримані під час проведення дослідження ТЗ;
- відповідність бланку, що досліджується, встановленому стандартом;
- наявність та відповідність стандарту захисних елементів;
- дослідження відбитка печатки та підпису посадової особи РЕП ДАІ.

Отримана на кожному з цих етапів інформація має бути належним чином оцінена. З огляду на це великого значення набуває забезпечення експерта сучасними інформаційними та технічними засобами [2, с. 143].

У результаті тісного співробітництва з науково-виробничими підприємствами розроблено та налагоджено виробництво криміналістичної техніки і спеціальних приладів для КДТЗ (дефектоскопи, товщиноміри, прилади електрохімічного травлення тощо), проводиться розробка і впровадження в практичну діяльність спеціалізованих програм та приладів для ідентифікації номерів агрегатів і дослідження реєстраційних документів.

Отже, КДТЗ – це самостійний вид судової експертизи, який полягає у дослідженні транспортного засобу та документів, що його супроводжують, з метою виявлення можливих ознак їх зміни чи підробки, встановлення первинної інформації на підставі вивчення й аналізу певних джерел інформації під час використання відповідних методів дослідження та спеціальної техніки, а також ряд заходів, спрямованих на профілактику викрадення ТЗ, недопущення їх подальшої легалізації, які поєднують в собі професійні навички експерта, його спеціальні знання в галузі науки і техніки.

Список літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492 – (із змінами до 19.04.2007).
2. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. навч. закл. / Н.І. Клименко. – К. : Видавничий Дім «Ін. Юре», 2007. – 528 с.
3. Про затвердження правил державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів та мотокалясок : постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. № 1388. – (із змінами до 18.10.2006).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К. : Алерта, 2012. – 736 с.

Освещен понятийный аппарат комплексного исследования транспортных средств и документов, которые их сопровождают (КИТС). Осуществлено разграничение понятий «осмотр» и «исследование» с целью отдельного выделения таких определений, как «экспертный осмотр» и «экспертное исследование». Обосновывается целесообразность КИТС для раскрытия и предупреждения преступлений, связанных с похищением автотранспорта. Описаны объекты, основные этапы и составляющие этого исследования. Приведены методы, с помощью которых производится такой вид экспертного исследования и технические средства, используемые при их применении.

Обзор, экспертные исследования, идентификационный номер, транспортное средство, документ.

We identified the conceptual framework of a comprehensive study of vehicles and documents accompanying them (CSV). We did the delimitation between «review» and «research» in order to separate the allocation of such definitions as «expert review» and «expert research». We substantiated the expediency of CSV for detection and prevention of crimes related to the theft of vehicles. We described the objects, main stages and components of this research. We showed the method, with the help of which this type of research is conducted and technical means, used during their application.

Review, research, indentificatory number, vehicle, document.